

EDUARDAS TURAUSKAS
(1896.X.30-1966.IX.12)

Ed. Turauskas mir staiga. Išvakar se dalyvavo Pranc zijos krašto Lietuvi Bendruomen s Tarybos pos dyje. Valg , g r , r k , kaip paprastai. Rytdien , belipdamas laiptais savo but — staiga sugriuvo ir mir . 1966 m. rugs jo 16 d., dalyvaujant didokai žmon i miniai, jis buvo palaidotas Nanterre, Paryžiaus priemies io, kur gyveno, kapin se. Taip man vienas asmuo praneš apie jo mirt .

V liau, apie jo mirt tilpo trumpos žinut s *La nation Roumaine* 1966 m. liepos-spalio numery, *L'Exil et Liberté* 1966 m. spalio numeryje ir *A.C.E.N. News* leidinyje. Ten buvo pažym ta, kad jis mir , b damas Pavergt Europos Taut Seimo Delegacijos Pranc zijoje pirmininku. Tie leidiniai pabr ž , kad jis savo veikl buvo pašvent s pavergt j taut bylai, ryžtingai ir energingai prisid j s prie veiklos savo kraštui nepriklausomyb atgauti ir laisv iškovoti tautoms, kurios yra komunizmo vergijoje. Tie leidiniai nurod , kad velionis yra buv s Lietuvos ministras daugeliui krašt , kad mir b damas Lietuvi Federalist S jungos pirmininku ir Lietuvi delegatu Tarptautiniame Krikš ioni Demokrat Komite. Ilgoje ir gražioje savo karjeros eigoje — raš *A.C.E.N. News* — jis reišk si kaip diplomatas, žurnalistas, visuomenininkas, kult rinis lyderis, keli knyg , leidini autorius. Buvo nurodyta ir tai, kad velionis yra dalyvav s Amerikos Balso, Vatikano ir Madrido radijo transliacij okupuot Lietuv lietuviškose programose.

Lietuvi spauda trumpai pamin jo jo mirt , o kun. dr. J. Vaišnora, M.I.C., kun. J. Venckus, S. J. paraš gražius atsiminimus apie velion , kaip lygiai Jonas Jasys bei *Aidai*.

Taip buvo prisimintas žmogus, kuris, pasinaudojant A. D. Sertillanges išsireiškimu, jo per gyvenim , vykdydamas trigub

pašaukim : kaip žmogaus, kaip krikš ionio, kaip intelektualo.

Ed. Turauskas, kur pažinojau asmeniškai nuo 1925 m. rudens, susitik s Paryžiuje, be atvangos ištikimai tarnavo Lietuvai, buvo atsidav s Viešpa iui ir energingai kovojo prieš savo t vyn s bei Bažny ios priešus.

Jis buvo gražaus žodžio meisteris, grožin s literat ros m g jas ir su nerimu nauj min i ieškotojas. Reikalus šaltai spr sdavo, nors buvo jautrus. Draugijose, pob viuose — buvo m giamas, laukiamas ir gerbiamas. Prisimenu, kaip kart Pranc zijos vyskupas, buv s Tarptautinio Student Židinio kapelionas, Mgr. de la Vac uerie su dideliu susižav jimu man kalb jo apie Ed. Turausk , apib dindamas j , kaip « spinduliuojan i asmenyb ». Velionis m go gražias formas, myl jo grož , buvo visuomet elegantiškas, gyvas, mandagus, dr sus, džentelmenas, landus, apdairus, greitas ger darb padaryti, besišyps s. Savo viešuose pasireiškimuose, kalbose, intervencijose — pasižym jo min i turtingumu, gilumu bei gražia savo min i , tiek kalbose, tiek raštuose, išraiška.

Tai buvo talentinga, turtinga, graži asmenyb , turinti daug ret , graži savybi . Retas gal jo su Turausku konkuruoti laikraštiniuko darbe, visuomenin je, kult rin je veikloje, ar politikos, diplomatijos baruose. Jei gyvenimo b t buv lemta jam dirbti siaurai kurioje nors srityje, neabejotina, kad velionis b t toje srityje išvar s giliausi vag . Bet jis veik , darbavosi daugelyje sri i . Steb dami jo biografij (žr. *Lietuvi Enciklopedija*, XXXII t. 50 psl.), konstatuojame, kad velionio daug dirbta, daug pirmaeili , vadovaujan i pareig tur ta. Bet ne visk galima išskai iuoti, nes tr ksta duomen apie tai, k Ed. Turauskas kasdien, kas m nes , kasmet yra padar s . . . Tur b t, niekas ir nepaj gs jo darb , atlikt žygi išskai iuoti, nes j daug, daug b ta jam bestudijuojant, dar daugiau prad jus visuomenin darb dirbti, valstybiniais reikalais r pintis, Lietuvosinteresus, teises ginti, lietuvi taut , Lietuv , atstovauti, jai nepriklausomai esant. Kada Lietuva buvo okupuota, velionis, talkinamas p. Elenos Turauskien s, ir žodžiu ir raštu skelb Lietuvos Tautos kan ias, vergov , jos aspiracijas bei ryžt b ti laisva ir nepriklausoma. Tai vyko Šveicarijoje, Italijoje, Ispanijoje, visur, kur velioniui teko b ti, ypatingai Pranc zijoje, kur jis nuo 1917 m. gyveno.

Velionis, kaip 70 psalm je sakoma, gal jo dažnai kartoti :

Esi man siunt s daug ir skaudži sielvart :
Ta iau tu v l atgaivinsi mane ir v l iškelsi
mane iš žem s gilybi .

Tikrai, šalia džiaugsmo, pasididžiavimo d l laim jim bei garb s valand — velionis tur jo ir skausm , nemaloni , skaudži pergyvenim .

Prisimenu, 1953 m. ruden , Hagoje, dalyvavome kartu su kitais pavergt j krašt atstovais Europ jinio S j džio suvažiavime. Vienu metu egzilai susirink apgailestavome, kad vakarie iai nekreipia d mesio m s aspiracijas, pageidavimus. Tada, dabar taip pat mir s, Grégoire Gafenco, buv s Rumunijos užsieni reikal ministeris, senatorius, seimo narys, mums primin vien savo pergyvenim iš 1940 met , kada velionis E. Turauskas j praš s pad ti Lietuvai. . . Tada, t s Gafenco, jis tylomis galvoj s taip : jei Soviet S junga pasitenkina Baltijos valstyb mis, karui tebeeinant, tai kam man rumunui, pyktis su Sovietais. Man atrodo, kad gal dabar panašiai galvoja vakarie iai, kada mes ateiname su savo reikalais pas juos. Gaila, kad taip yra, bet toks jau žmoni galvojimas. Neži rint to, Gafenco pabr ž : mes turime kov t sti m s krašt labui. . . Šitie žodžiai buvo pasakyti velioniui Ed. Turauskui girdint. Tai sp dingas liudijimas apie Ed. Turausko veikl ir aplinkybes, kuriose jam teko nuo 1940 met ligi mirties nenuilstamai ginti Lietuvos reikalus bei darbuotis d l duonos k snio.

Nepamirština, kad 1960 met pavasar , virš ni konferencijos metu Paryžiuje, kur buvo N. Kruš iovas, Ed. Turauskas buvo išvežtas Korsik ... Tai, rodos, vienintelis lietuvis veik jas, kuris po II-jo pasaulinio karo tur jo toki kelion .

Spaudoje Turauskas prad jo reikštis 1912 metais. Pirm j straipsnel paraš rankraštiniam Telši ateitinink kuopel s leidin liui. Nuo to meto jo literat rin veikla vis augo ir šakojos. Daug atspausdino straipsni ir studij vairiuose laikrašiuose ir žurnaluose, bendradarbiaudamas, pagal *Lietuvi Enciklopedijos* davinius, *Ateityje*, *Ateities Spinduliuose*, *Lietuvi Balse* (Petrapily), *Lietuvoje*, *Lietuvos Aide*, *Naujojoje Romuvoje*, *M s Vilniuje*, *Ryte*, *Tiesos Kely*, *Židiny*, *Darbininke*, *Drauge*. Atskirais leidiniais iš jo : *Tautyb ir krikš ionyb* , 1928 ; *Taut S jungos tikslai ir*

santvarka, 1932 ; *Taut S jungos Sandora*, 1932 ; *Telegram agent ros ir spaudos biurai*, 1933 ; *Le sort des Etats Baltes*, 1935 ; *Lietuvi Katalik Mokslo Akademijos Darbuose* (I t. 1935) atspausdino studij *Valstyb s ir Bažny ios suverenumas* ; Ženevoje leidžiamame žurnale *Courrier du continent* (1916 m. rugpi - io-spalio m n. numeriuose) studij apie Lietuv ; bendradarbiavo *Lietuvi Enciklopedijoje*. Iš vertim min tini : Kun. dr. Guerry, *Katalik veikimo kodeksas*, 1928 ; Olivier-Martin, *Pranc z revoliucija ir korporacin organizacija*, 1931 ; E. Magnin, *Katalik politin s laisv s ir pareigos*, 1932.

Pažym tina, kad spaudoje jis skleid gražias id jas ir mintis ; tam buvo gerai pasiruoš s, laik si tvirtai savo principu ir buvo pla ios patirties. Jis visa galva buvo aukš iau už daugel žurnalist bei visuomeninink . Santykiaudamas su svetimšaliais, ar tai Lietuvoje eidamas aukštas pareigas užsieni reikalui ministerijoje, ar b damas užsienyje, velionis savo taktu, gyva greita orientacija gal jo gražiai Lietuv atstovauti ir ger svetimšaliams sp d sudaryti apie lietuvius. Velionis ir jo žmona buvo puiki Lietuvos aukšt j diplomat reprezentacin pora. Ponia E. Turauskien daug velioniui pad jo darbe ir veikloje.

Savo veikloje, didžiumoje tarptautin je plotm je su užsienieiais, velionis yra išvar s diding vag . Ten, kur jis buvojo, lietuvi tautos reikalai buvo gerai ginami, Lietuva puikiai atstovaujama.

Lietuvoje, tiek velionis, tiek p. E. Turauskien buvo vakar kult ros, ypa pranc z , neš jai ir skleid jai. Jie daug nusipeln ne tik lietuviams, bet ir pranc zams. P. E. Turauskien s d ka pranc zas Jean Maucière tapo Lietuvos apaštalu Pranc zijoje. Jis yra paraš s apie Lietuv daugiau kaip du šimtus straipsni ir keliolika knyg , broši r . Velionis Ed. Turauskas j Lietuvoje lyd jo ir kv p Lietuvos meil . Jean Maucière yra nepaprastai išpopuliarin s Lietuv Pranc zijoje.

Be savo politin s diplomatin s, visuomenin s ir kult rin s veiklos, velionis Ed. Turauskas yra pad j s daug pastang gelb ti m s politiniams kaliniams (V.L.I.K-o nariams), atsi d rusiems naci Vokietijoje kal jimuose. Juos gelb damas, jis dar žygi per Tarptautin Raudon j Kryži , diplomatus Berne, Vatikan , ir kitas staigas. Jis daug nakt nemiegojo ir lietuvi

pab g li reikalais r pindamasis, b damas B.A.L.F.-o galiotiniu Šveicarijoje ligi išvykimo Pranc zijon.

Žodžiu, lietuvi moksleivi kelias, student veikla, lietuvi laikraštinkin gyvenimas, visuomeninis jud jimas, kult riniai pasireiškimai, politin diplomatin akcija vyko su velionio Ed. Turausko aktingu dalyvavimu, našu, dažnai jo vadovavimu.

Kada po II-jo pasaulinio karo lietuviams reik jo eiti tarp-tautinius samb rius, dalyvauti vairiuose kongresuose ir t.t., dažnai šauktasi Ed. Turausk . Jis buvo šaunus veik jas, Lietuvos reikal gyn jas. Dažnai ne vienam kildavo mintis, kaip gera, kad turime Ed. Turausk . Demokratiniam pasauliui velionis Ed. Turauskas, tur tais savo titulais *Ryto* redaktoriaus, seimo nario, Lietuvos minisro, politikos departamento direktoriaus, Krikš ioni Demokrat veik jo ir lyderio, labai mielai buvo priimtinas ir tinkamas pavergtos lietuvi tautos atstovas. Ligi mirties jis šauni duokl Lietuvai atidav . Anot prof. dr. K. Pakšto, jis veik tarp sav j lietuvi , tarp kaimyn europie i ir ieškojo draug laisv s kovoms visame pasaulyje.

Gaila, kad Lietuva neteko Ed. Turausko. Juo labiau gaila, kad nematyti, kas jo vieton greit gal t atsirasti padaringai veikti.

Saviesiems Ed. Turauskas prisimintinas ir d l savo min i , smerkian i anarchijos bei asmeniškumo tendencijas ir j apraiškas : «Nieko neklausyti — tik sav s, niekam nesilenkti — tik sau, nieko nemyl ti — tik save, niekieno minties nepastatyti aukš iau, o tik sav ja džiaugtis ». (*Ateitis*, 1910-1925 m. II-jo Jub. Kongreso s siuvinio, 122 psl.).

Ed. Turauskas staiga mus apleido. Paskutin kart mat m s 1966.IV.17 d. per Atvelyk . Vieš jome pas Turauskus. Velionis skund si kiek savo negalavimais ir atrod suvarg s. Atsisveikinant stotyje, p. Ba kienei pasak : «Kažin, ar bepasimatysim ? » Nepaisant negalavim , jis dar planavo, dirbo d l duonos k snio, veik politin je plotm je. Bet, atrodo, Ed. Turauskas lyg paty-lomis jau sau gal bus kalb j s —

Pasigail k man s, Dieve, pasigail k man s,
nes mano siela b ga prie tav s,
ir tavo sparn ksm aš b gu (Psalm 56).

Dr. S. A. Ba kis
Washingtonas, J. A. V.